

Załącznik nr 1
do Wniosku Nr ROPS-IV.0022.139.2020
z dnia 16.10.2020 r.

**WOJEWÓDZKI PROGRAM
PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH
W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM
NA LATA 2021-2025**

Olsztyn, ... 2020

Spis treści

WPROWADZENIE	3
PRZEPISY PRAWNE ORAZ DOKUMENTY PROGRAMOWE DOTYCZĄCE PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH	4
DIAGNOZA PROBLEMÓW I ZASOBÓW W SFERZE UZALEŻNIEŃ W POLSCE I NA TERENIE WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO.....	6
1. Charakterystyka problemu uzależnień alkoholowych.....	6
2. Konsumpcja alkoholu w Polsce i w województwie warmińsko-mazurskim	6
3. Problem spożywania alkoholu przez młodzież w Polsce i w województwie warmińsko-mazurskim	8
4. Działania profilaktyczne podejmowane w gminach województwa warmińsko- mazurskiego	12
5. Struktura leczenia odwykowego i uzależnień w województwie warmińsko- mazurskim	17
6. Wsparcie leczenia odwykowego i uzależnień w województwie warmińsko- mazurskim - punkty konsultacyjne, grupy pomocowe i samopomocowe oraz diagnozowanie spektrum płodowych zaburzeń alkoholowych FASD.....	21
7. Finansowanie zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie warmińsko-mazurskim	23
8. Pomoc społeczna w województwie warmińsko-mazurskim.....	27
ANALIZA SWOT, CEL GŁÓWNY, CELE SZCZEGÓŁOWE ORAZ DZIAŁANIA PODEJMOWANE W RAMACH PROGRAMU	29
Analiza SWOT	29
Cel Główny Programu.....	32
Cele Szczegółowe i Działania w Programie	32
1. Promocja zdrowia.....	32
2. Profilaktyka	33
3. Redukcja szkód, rehabilitacja (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa.....	34
ZASADY FINANSOWANIA PROGRAMU ORAZ SPOSÓB REALIZACJI JEGO DZIAŁAŃ	35
1. Harmonogram.....	35
2. Finansowanie.....	35
3. Monitorowanie	35
4. Ewaluacja	35

WPROWADZENIE

Wojewódzki Program Profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025 jest programem operacyjnym *Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*. Podstawę prawną opracowania *Programu* stanowi art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2019 r. poz. 2277 z późn. zm.), zgodnie z którym organ wykonawczy samorządu województwa opracowuje projekt Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, uwzględniając kierunki i rodzaje działań, a także cele operacyjne określone w Krajowym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, będącym spójną częścią Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020.

W myśl zapisów art. 4 ust. 2 przywołanej ustawy organ wykonawczy samorządu województwa odpowiada za koordynację przygotowania i realizację Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, udziela pomocy merytorycznej instytucjom i osobom fizycznym realizującym zadania objęte *Programem* oraz współdziała z innymi organami administracji publicznej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych.

Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025 został przygotowany w oparciu o dotychczasowe doświadczenie nabyte podczas realizacji działań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom oraz w oparciu o przeprowadzoną diagnozę problemów związanych z alkoholem i alkoholizmem w województwie warmińsko-mazurskim. *Program* uwzględnia rekomendacje zawarte w programowych dokumentach regionalnych, krajowych i międzynarodowych. Przygotowany dokument stanowi kontynuację Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2016-2020.

Zakres przedmiotowy *Programu* obejmuje podstawy prawne, analizę działań podejmowanych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2014-2019, diagnozę problemów związanych z alkoholem i alkoholizmem w województwie warmińsko-mazurskim, analizę zasobów instytucjonalnych w tym obszarze oraz cele i działania strategiczne niezbędne dla poprawy stanu faktycznego w dziedzinie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależniania od alkoholu.

Celem *Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025* jest przeciwdziałanie zjawisku alkoholizmu. Za jego misję przyjęto: *podejmowanie, wzmacnianie i inspirowanie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie warmińsko-mazurskim*.

Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025 zostanie poddany konsultacjom społecznym z ekspertami reprezentującymi różne instytucje zajmujące się profilaktyką oraz pomocą osobom uzależnionym i ich rodzinom (w tym z przedstawicielami placówek terapii uzależnień, policji, administracji samorządowej, pomocy społecznej, organizacji pozarządowych, oświaty) oraz z powiatami.

Zakłada się, że interdyscyplinarny charakter programu oraz zaangażowanie w jego realizację wielu instytucji i organizacji przyczyni się do zmniejszenia rozmiarów i skutków alkoholizmu w województwie warmińsko-mazurskim.

PRZEPISY PRAWNE ORAZ DOKUMENTY PROGRAMOWE DOTYCZĄCE PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH

Przygotowany dokument koresponduje ze *Strategią Unii Europejskiej w zakresie wspierania państw członkowskich w ograniczaniu szkodliwych skutków spożywania alkoholu*, ogłoszoną 24 października 2006 roku. Strategia określa tematy priorytetowe, różne poziomy działań i środki podejmowane przez kraje Unii Europejskiej w celu propagowania dobrych praktyk. Strategia angażuje także inne zainteresowane strony w podejmowanie działań na rzecz ograniczania szkodliwości spożywania alkoholu. Kroki podejmowane przez Komisję Europejską uzupełniają strategie krajowe w tym zakresie.

Za wytyczne do prac nad *Programem* posłużyły również zapisy *Globalnej Strategii Redukującej Szkodliwe Spożywanie Alkoholu*, przyjętej 21 maja 2010 roku. Rezolucja wzywa kraje członkowskie WHO do wprowadzania rozwiązań z obszaru polityki publicznej w celu redukcji szkodliwej konsumpcji alkoholu. Podkreśla skuteczność skupiania się na polityce dotyczącej cen alkoholu, dostępności i marketingu alkoholu.

W Polsce podstawę prawną rozwiązywania problemów związanych z alkoholem stanowi *Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2019 r., poz. 2277 z późn. zm.)*. Dokument ten reguluje zagadnienia dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, zasady i tryb postępowania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi, zadania i uprawnienia organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego oraz innych podmiotów w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi.

Podstawę prawną opracowania *Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025* stanowi art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2019 r. poz. 2277 z późn. zm.), zgodnie z którym Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego opracowuje projekt Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, uwzględniając kierunki i rodzaje działań, a także cele operacyjne określone w *Krajowym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych*, będącym spójną częścią Narodowego Programu Zdrowia na lata 2016-2020, oraz zadania ujęte w art. 2 ust. 1 pkt. 1-8 ustawy tj.:

- tworzenie warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje powstrzymanie się od spożywania alkoholu;
- działalność wychowawczą i informacyjną;
- ustalanie odpowiedniego poziomu i właściwej struktury produkcji napojów alkoholowych przeznaczanych do spożycia w kraju;
- ograniczanie dostępności alkoholu;
- leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych od alkoholu;
- zapobieganie negatywnym następstwom nadużywania alkoholu i ich usuwanie;
- przeciwdziałanie przemocy w rodzinie;
- wspieranie zatrudnienia socjalnego poprzez finansowanie centrów integracji społecznej.

Jednym z celów operacyjnych Narodowego Programu Zdrowia jest: Profilaktyka i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami behawioralnymi i innymi zachowaniami ryzykownymi, a narzędziami do jego realizacji w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych są:

- promocja zdrowia;
- profilaktyka;
- redukcja szkód, rehabilitacja (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa;
- diagnozowanie i badanie zjawisk związanych z używaniem alkoholu;
- współpraca międzynarodowa w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Ponadto w *Krajowym Programie* wskazano zadania przewidziane do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego, które zostały ujęte w przedmiotowym dokumencie.

Wojewódzki Program stanowi część ***Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*** w zakresie włączenia społecznego w związku z art. 21 pkt 1 ***ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku*** (Dz. U. z 2019, poz. 1507 z późn. zm.). Świadomość roli przestrzeni, jaką jest region w życiu jednostki, a także grup mieszkańców, jest podstawą budowania tożsamości regionalnej. Utożsamianie się z województwem warmińsko-mazurskim oznacza m.in. działanie na rzecz społeczności regionalnej - ważną rolę w realizacji niniejszego celu pełnią różne instytucje i organizacje, tworzące wspólny system pomocy dla osób uzależnionych i współuzależnionych¹.

Program został opracowywany jako program operacyjny ***Strategii Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego***. Strategia jest realizowana w ramach programów operacyjnych, w których zostają określone szczegółowe zadania, podmioty odpowiedzialne za ich wykonanie, beneficjenci oraz sposób finansowania zadań. Przedmiotowy Program wpisuje się w priorytety polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego.

¹ Cele rozwoju województwa do 2030 roku, Warmińsko-Mazurskie 2030 Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego, Olsztyn 2020

DIAGNOZA PROBLEMÓW I ZASOBÓW W SFERZE UZALEŻNIEŃ W POLSCE I NA TERENIE WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

1. Charakterystyka problemu uzależnień alkoholowych

Nikt nie sięga po alkohol po to, aby mieć problemy. Przeciwnie - każdy, kto spożywa alkohol, oczekuje korzyści – chce poprawić sobie nastrój, ubarwić szarą codzienność, ułatwić kontakty towarzyskie, zrelaksować się. Niektórzy nawet wierzą, że alkohol może mieć korzystne działanie zdrowotne. Choć alkohol jest trucizną i z punktu widzenia toksykologii każda ilość wypitego alkoholu jest ryzykowna, to jednak w większości przypadków spożywanie małych dawek alkoholu nie pociąga za sobą widocznych szkód zdrowotnych i konsekwencji społecznych. Większość ludzi korzystających z alkoholu robi to w sposób rozsądny i powściągliwy, jednak pewna część ludzi nadużywa alkoholu, co powoduje w sposób nieuchronny dużą ilość szkód i zagrożeń. Problem ten występuje we wszystkich społeczeństwach. Wielkość szkód związana jest z rozmiarami i stylem konsumpcji napojów alkoholowych, ale zależy również od skuteczności i zasięgu działań profilaktycznych i naprawczych².

2. Konsumpcja alkoholu w Polsce i w województwie warmińsko-mazurskim

Dane dotyczące wielkości spożycia alkoholu pochodzą ze statystyk dotyczących sprzedaży napojów alkoholowych. Nie uwzględniają one alkoholu produkowanego w warunkach domowych, zakupów wolnych od cła, alkoholu z magazynów i nierejestrowanych napojów alkoholowych. Oficjalne statystyki uwzględniają tylko napoje zarejestrowane jako wina, piwa czy napoje spirytusowe i pokazują z reguły spożycie niższe niż rzeczywisty poziom konsumpcji. Zmiany w poziomie spożycia czystego alkoholu na jednego mieszkańca oblicza się poprzez sumowanie wielkości spożycia wszystkich rodzajów alkoholu z uwzględnieniem jego mocy (% czystego alkoholu).

Tabela 1. Średnie spożycie 100% alkoholu w litrach na jednego mieszkańca Polski

Rok	Średnie spożycie alkoholu
2015	9,41
2016	9,37
2017	9,45
2018	9,55
2019	9,78

Źródło: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Badania i informacje statystyczne

W 2019 roku średnie spożycie 100% alkoholu wyniosło 9,78 litra na mieszkańca kraju. Jest to najwyższy wskaźnik od 20 lat – od 2016 roku odnotowano tendencję wzrostową.

Strukturę spożycia napojów alkoholowych w procentach, w przeliczeniu na 100 % alkohol, obrazuje tabela 2.

² Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Szkody zdrowotne i uzależnienie, picie ryzykowne i szkodliwe, <https://www.parpa.pl/index.php/szkody-zdrowotne-i-uzaleznienie/picie-ryzykowne-i-szkodliwe> z dnia 20.02.2020 r.

Tabela 2. Struktura spożycia napojów alkoholowych w Polsce

Rok	Wyroby spirytusowe	Wino i miody pitne	piwo
2015	34,0%	8,0%	57,9%
2016	34,2%	7,4%	58,4%
2017	35,2%	7,8%	57,8%
2018	34,6%	7,5%	57,9%
2019	34,6%	7,5%	57,9%

*Przyjmuje się założenie, iż w jednym litrze: piwa zawartych jest 5,5% alkoholu, wina (miodu pitnego) zawartych jest 12% alkoholu

Źródło: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Badania i informacje statystyczne

Według danych Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych najbardziej popularnym napojem alkoholowym wśród osób spożywających jest piwo. Zróżnicowanie popytu na poszczególne grupy alkoholi od lat pozostaje na zbliżonym poziomie.

Szansą na ograniczenie sprzedaży i spożycia napojów alkoholowych w Polsce jest znowelizowana w 2018 roku ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Przykładem efektywnego wykorzystania nowych przepisów jest Uchwała Rady Miasta Olsztyna nr LI/976/18 z dnia 26 lipca 2018 roku w sprawie ustalenia maksymalnej liczby zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz zasad usytuowania miejsc sprzedaży i podawania napojów alkoholowych na terenie Miasta Olsztyna.

Uchwała wskazuje m.in. miejsca i placówki w obrębie których zakazuje się sprzedaży alkoholu (takich jak: szkoły, bursy, oddziały i poradnie terapii uzależnień, budynki kultu religijnego czy ośrodki wsparcia dla dzieci i młodzieży) oraz określa godziny, w których sprzedaż alkoholu jest zakazana – pomiędzy 22:00 a 6:00.

Sukces podjęcia uchwały polega nie tylko na zmniejszonym dostępie do alkoholu, ale również na poprawieniu jakości życia mieszkańców Olsztyna, głównie poprzez:

1. Mniejszą liczbę interwencji policji, związanych z zakłócaniem porządku przez osoby będące pod wpływem alkoholu;
2. Mniejszą liczbę osób odwożonych do izby wytrzeźwień;
3. Poprawienie bezpieczeństwa mieszkańców, wynikające z wyżej wymienionych zmian.

Tabela 3. Liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Liczba punktów sprzedaży	Liczba mieszkańców przypadających na jeden punkt sprzedaży
2015	5 565	266
2016	5 432	262
2017	5 284	269
2018	5 184	271
2019	4 939	278

Źródło: dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

3. Problem spożywania alkoholu przez młodzież w Polsce i w województwie warmińsko-mazurskim

Celem przeprowadzenia bieżącej diagnozy problemu sięgania przez młodzież po substancje psychoaktywne w 2018 roku Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii sfinansowało badanie zrealizowane przez Centrum Badania Opinii Społecznej: „Konsumpcja substancji psychoaktywnych przez młodzież – Młodzież 2018”.

Badanie przeprowadzone zostało na ogólnopolskiej losowej próbie 80 dziennych szkół ponadgimnazjalnych – liceów, techników (oraz liceów profilowanych, zawodowych lub technicznych) i zasadniczych szkół zawodowych (z wyłączeniem szkół specjalnych), w 69 miejscowościach.

Badanie przeprowadzono metodą audytoryjną. Czas trwania wywiadu to jedna godzina lekcyjna (45 minut).

Według raportów z badań napoje alkoholowe okazały się najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej – sięgano po nie zdecydowanie częściej niż po papierosy i narkotyki³.

W Tabeli poniżej przedstawiono najważniejsze dane dotyczące używania alkoholu przez młodzież w Polsce, uzyskane dzięki Badaniu „Młodzież 2018”, zestawione z wynikami badania „Młodzież 2016”.

Tabela 4. Dane dotyczące spożywania alkoholu oraz upijania się przez młodzież w Polsce w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem

	2016 r.	2018 r.
Piwo	72%	74%
Wódka i inne mocne alkohole	63%	62%
Wino	41%	43%
Upijanie się	45%	44%

Źródło: Konsumpcja substancji psychoaktywnych przez młodzież – „Młodzież 2016” oraz „Młodzież 2018” – Badania zrealizowane przez Centrum Badania Opinii Społecznej

³ Badanie „Młodzież 2018” pod red. Mirosławy Grabowskiej i Magdaleny Gwiazdy, CBOS i KBPN, Warszawa 2019

Trendy dotyczące spożywania alkoholu wśród młodzieży w latach 2016 oraz 2018 pozostały na zbliżonym poziomie. Młodzi ludzie najczęściej sięgają po piwo (w 2018 roku odnotowano nieznaczny wzrost w stosunku do 2016 roku). Niepokojącym jest, że wciąż prawie połowa badanych przyznaje się do upijania się.

W 2019 roku Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii sfinansowały przeprowadzenie przez Pracownię Badań i Inicjatyw Społecznych krajowego badania ESPAD. Przeprowadzono je w dwóch grupach wiekowych: 15 i 16 lat w momencie badania (zebrano 5 939 ankiet) oraz 17 i 18 lat w momencie badania (zebrano 6 495 ankiet).

Badanie to potwierdziło, że substancją psychoaktywną najbardziej rozpowszechnioną wśród młodzieży szkolnej nadal jest alkohol.

Tabela 5. Dane dotyczące spożywania alkoholu oraz upijania się przez młodzież w Polsce w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem

POLSKA 2019 r.	grupa młodsza (15 i 16 lat)	grupa starsza (17 i 18 lat)
Piwo	48%	72%
Wódka i inne mocne alkohole	33%	60%
Wino	25%	43%
Upijanie się	11%	19%

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną, Raport z ogólnopolskich badań ankietowych ESPAD zrealizowanych w 2019 r.”

Powyższe dane wskazują, że wraz z wiekiem zwiększa się częstotliwość sięgania po napoje alkoholowe. Odsetki badanych z grupy starszej deklarujących picie alkoholu w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem ESPAD są zbliżone do danych prezentowanych w badaniach „Młodzież” zrealizowanych w latach 2016 oraz 2018.

Znaczącą różnicę w raportach z wyżej wymienionych badań odnotowano w przypadku upijania się młodzieży – w badaniach „Młodzież” ponad 40% respondentów wskazuje na upojenie alkoholowe co najmniej raz w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem, natomiast w badaniu ESPAD upijanie się zadeklarowało 11% młodszych badanych oraz 18% starszych badanych. Wpływ na tę różnicę może mieć fakt niewyjaśnienia w badaniach „Młodzież” zwrotu „upijanie się”. W badaniu ESPAD jasno wskazano na: „zataczanie się, bełkotanie, niepamiętanie co się działo”⁴.

W województwie warmińsko-mazurskim, według badania ESPAD zrealizowanego przez Pracownię Badań i Inicjatyw Społecznych na przełomie listopada i grudnia 2017 roku, w czasie ostatnich 30 dni przed badaniem alkohol spożywało 39% uczniów z ówczesnych

⁴ J. Sierosławski, Pracownia Badań i Inicjatyw Społecznych, „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną, Raport z ogólnopolskich badań ankietowych ESPAD zrealizowanych w 2019 r.”, Warszawa 2020

III klas gimnazjum oraz 71% uczniów z II klas ponadgimnazjalnych. Do upijania się w tym czasie przyznało się 11% badanych z młodziej grupy oraz 21% z grupy starszej⁵.

Poniższa tabela obrazuje trendy dotyczące spożywania alkoholu wśród młodzieży w województwie warmińsko-mazurskim.

Tabela 6. Dane dotyczące spożywania alkoholu oraz upijania się przez młodzież w województwie warmińsko-mazurskim w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem

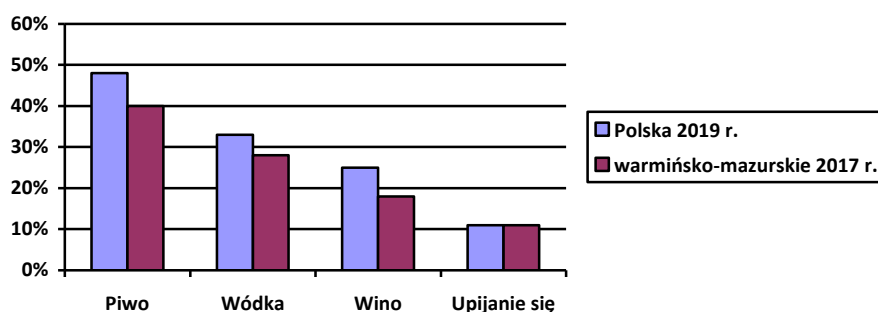
WARMIŃSKO-MAZURSKIE 2017 r.	III klasa gimnazjum	II klasa ponadgimnazjalna
Piwo	40%	66%
Wódka i inne mocne alkohole	28%	55%
Wino	18%	37%
Upijanie się	11%	21%

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną, Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie warmińsko-mazurskim ESPAD 2017”

Badanie wskazuje, iż młodzież ze starszej grupy dużo chętniej sięga po alkohol. Liczba uczniów ze starszej grupy sięgających po piwo w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem – o 65% więcej uczniów niż w grupie młodziej; liczba uczniów ze starszej grupy sięgających po wódkę i wino w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem – 2 razy więcej uczniów niż w grupie młodziej.

Z przeanalizowanych danych wynika, że średnia osób w województwie warmińsko-mazurskim sięgających po alkohol w czasie 30 dni przed badaniem jest niższa od średniej krajowej w tym zakresie. Wskaźniki upijania się pozostają jednak na zbliżonym poziomie.

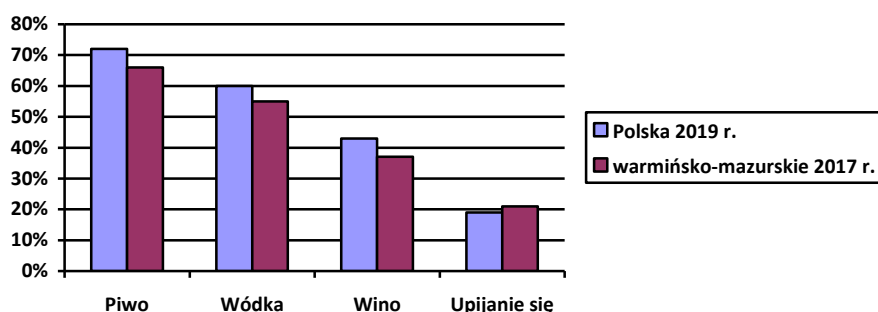
Wykres 1. Młodzież sięgająca po alkohol w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem - uczniowie szkół gimnazjalnych w województwie warmińsko-mazurskim w 2017 r. oraz w Polsce w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badań: „ESPAD 2019” (Polska) oraz „ESPAD 2017” (województwo warmińsko-mazurskie)

⁵ J. Sierosławski, Pracownia Badań i Inicjatyw Społecznych, „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną, Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie warmińsko-mazurskim ESPAD 2017”, Warszawa 2017

Wykres 2. Młodzież sięgająca po alkohol w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem - uczniowie szkół ponadgimnazjalnych w województwie warmińsko-mazurskim w 2017 r. oraz w Polsce w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie badań: „ESPAD 2019” (Polska) oraz „ESPAD 2017” (województwo warmińsko-mazurskie)

Analizując kwestię upijania się, w badaniu przyjęto także obiektywną miarę nadmiernego spożycia przy jednej okazji. Taką miarą było 5 „drinków” lub więcej. „Drink” był definiowany jako szklanka/butelka/puszka piwa (ok. pół litra), kieliszek wina (ok. 150 ml), kieliszek wódki lub innego napoju spirytusowego.

Tabela 7. Dane dotyczące upijania się (nadmiernego spożycia alkoholu) przez młodzież w województwie warmińsko-mazurskim w ciągu ostatnich 30 dni przed badaniem

Rok	% badanych pijących 5 lub więcej „drinków” III klasa gimnazjum	% badanych pijących 5 lub więcej „drinków” II klasa ponadgimnazjalna
	2017	Ani razu – 67,6 % 1 raz – <u>13,7 %</u> 2 razy – 7,6 % 3-5 razy – 6,7 % 6-9 razy – 1,9 % 10 lub więcej razy – 2,5 %

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną, Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie warmińsko-mazurskim ESPAD 2017”

Napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej w województwie warmińsko-mazurskim, podobnie jak wśród dorosłych. Próby picia ma za sobą 81,4% gimnazjalistów z klas trzecich i 94,2% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Wyniki dla gimnazjalistów sugerują konieczność wdrażania działań profilaktycznych u dużo młodszych dzieci. Utrzymanie abstynencji

do 18 roku życia wydaje się celem trudnym do osiągnięcia, jeśli już w wieku 15-16 lat przeważająca część młodzieży ma za sobą doświadczenia alkoholowe. Na tym tle nie dziwi jeszcze wyższy odsetek uczniów w klasach starszych po inicjacji picia alkoholu - większość uczniów z tych klas w momencie badania była już pełnoletnia lub zbliżała się do wieku dorosłości.

Wnioski i rekomendacje po przeprowadzeniu badań ankietowych zrealizowanych w województwie warmińsko-mazurskim ESPAD 2017:

NALEŻY:

- wspierać programy profilaktyczne w szkołach, w tym programy rekomendowane w ramach systemu rekomendacji, zwłaszcza w zakresie profilaktyki wskazującej;
- szerzej włączać rodziców w profilaktykę;
- inicjować działania profilaktyczne w pozaszkolnych placówkach dla dzieci i młodzieży;
- wspierać programy profilaktyki selektywnej w miejscach o zwiększonym narażeniu na kontakt z substancjami psychoaktywnymi (kluby, dyskoteki, imprezy masowe);
- objąć opieką dzieci i młodzież z grup ryzyka (środowiska zmarginalizowane społecznie, zagrożone demoralizacją i wykluczeniem społecznym);
- szkolić kadrę profilaktyczną⁶.

4. Działania profilaktyczne podejmowane w gminach województwa warmińsko-mazurskiego

Niezwykle cennym narzędziem do ochrony dzieci i młodzieży przed zagrożeniami płynącymi ze spożywania alkoholu, używania innych substancji psychoaktywnych oraz związanymi z przemocą równieśniczą i innymi zachowaniami ryzykownymi jest profilaktyka.

Tabela 8. Realizacja w gminach województwa warmińsko-mazurskiego programów rekomendowanych

Rok	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba gmin, w których realizowano programy	41	43	45	65	62
Liczba uczniów biorących udział w programach	14 321	10 618	9 691	14 322	16 211
Liczba nauczycieli uczestniczących w realizacji programów	961	888	525	1 100	725
Liczba rodziców biorących udział w programach	2 512	2 120	2 191	3 549	2 015
Wysokość środków finansowych przeznaczonych na programy	237 251 zł	332 259 zł	265 852 zł	424 652 zł	375 198 zł

Źródło: dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

⁶ J. Sierosławski, Pracownia Badań i Inicjatyw Społecznych, „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną, Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie warmińsko-mazurskim ESPAD 2017”, Warszawa 2017

Dane Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych wskazują na coraz większe zaangażowanie samorządów lokalnych w realizację programów rekomendowanych. W 2019 roku liczba gmin realizujących programy zmalała w stosunku do roku ubiegłego, natomiast pozostaje na wyższym poziomie biorąc pod uwagę lata 2015-2017. Również zaangażowanie uczniów w udział w tych działaniach.

W tabeli 9 przedstawiono dane dotyczące realizowania w gminach województwa warmińsko-mazurskiego programów profilaktycznych innych niż rekomendowane. W szkołach najczęściej wdraża się programy z zakresu profilaktyki uniwersalnej. Dużo rzadziej stawia się na profilaktykę selektywną oraz sporadycznie na wskazującą⁷.

Tabela 9. Realizacja w gminach województwa warmińsko-mazurskiego innych niż rekomendowane programów profilaktycznych (z zakresu profilaktyki uniwersalnej, selektywnej i wskazującej)

Rok	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba gmin, w których realizowano programy	86	87	89	91	90
Liczba uczniów biorących udział w programach	53 414	41 849	46 119	47 978	42 866
Liczba nauczycieli uczestniczących w realizacji programów	2 941	2 074	1 695	2 302	1 656
Liczba rodziców biorących udział w programach	7 201	3 872	5 843	5 281	7 066
Wysokość środków finansowych przeznaczonych na programy	1 568 094 zł	1 395 425 zł	1 748 250 zł	1 467 891 zł	987 969 zł

Źródło: dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

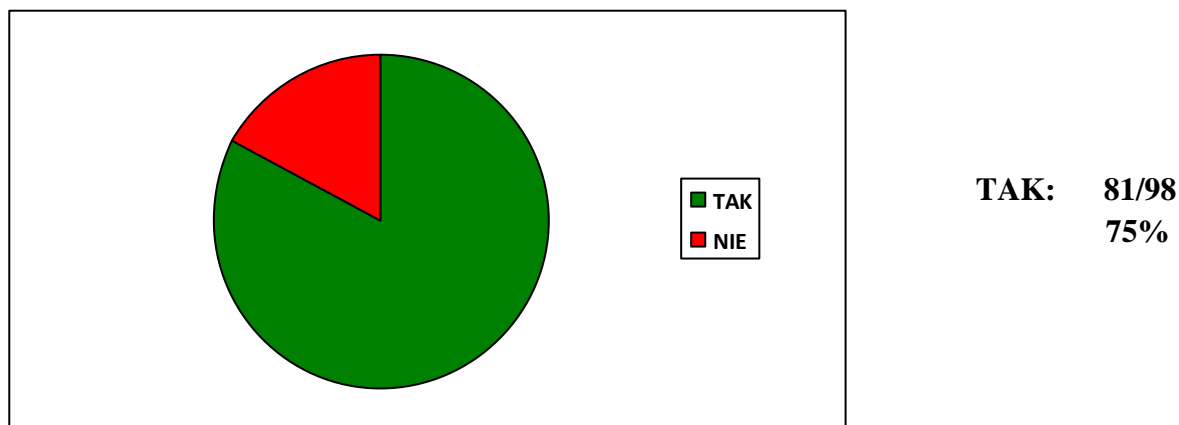
W 2019 roku liczba gmin, w których realizowano programy profilaktyczne inne niż rekomendowane, pozostała na poziomie zbliżonym do 2018 roku. Są nimi obejmowani nie tylko uczniowie, ale także ich rodzice i opiekunowie prawni, co wpływa na większą efektywność działań. To właśnie liczba rodziców zaangażowanych w realizację programów znacząco wzrosła w stosunku do 2018 roku.

Celem analizy działań gminnych z zakresu profilaktyki przesłano do wszystkich 116 gmin województwa warmińsko-mazurskiego ankietę dodatkową do sprawozdania z realizacji w 2018 roku Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii. W odpowiedzi otrzymano 107 uzupełnionych ankiet i przygotowano zestawienie danych dotyczących realizacji

⁷ Roczne sprawozdania z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

programów profilaktycznych oraz przeprowadzania diagnozy problemów i zachowań ryzykownych wśród młodzieży.

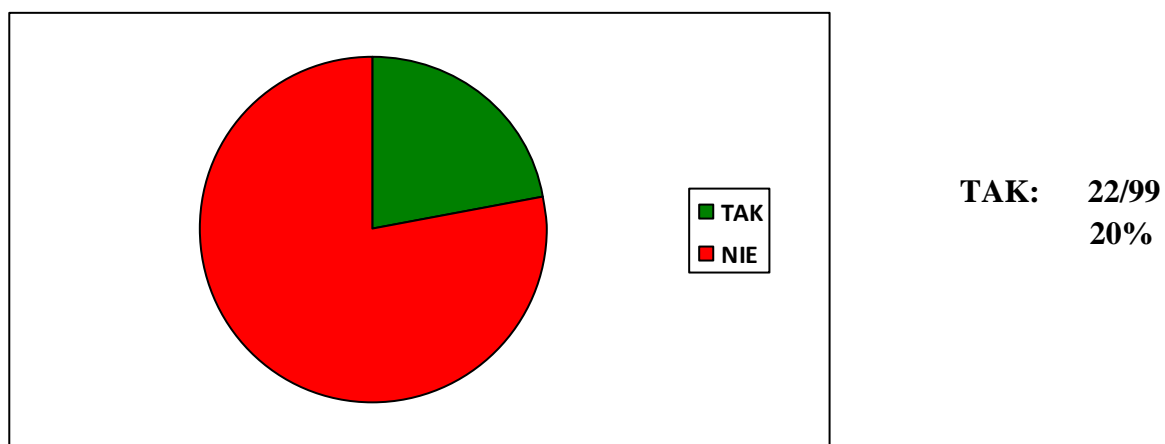
Wykres 3. Czy w roku 2019 były finansowane programy profilaktyki uniwersalnej?

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych uzyskanych od gmin

Z zebranych danych wynika, że w 80 gminach na 96 realizowano programy profilaktyki uniwersalnej, kierowane głównie do młodzieży szkolnej, w celu przeciwdziałania wszelkim zachowaniom ryzykownym. W 16 gminach nie finansowano tego typu programów.

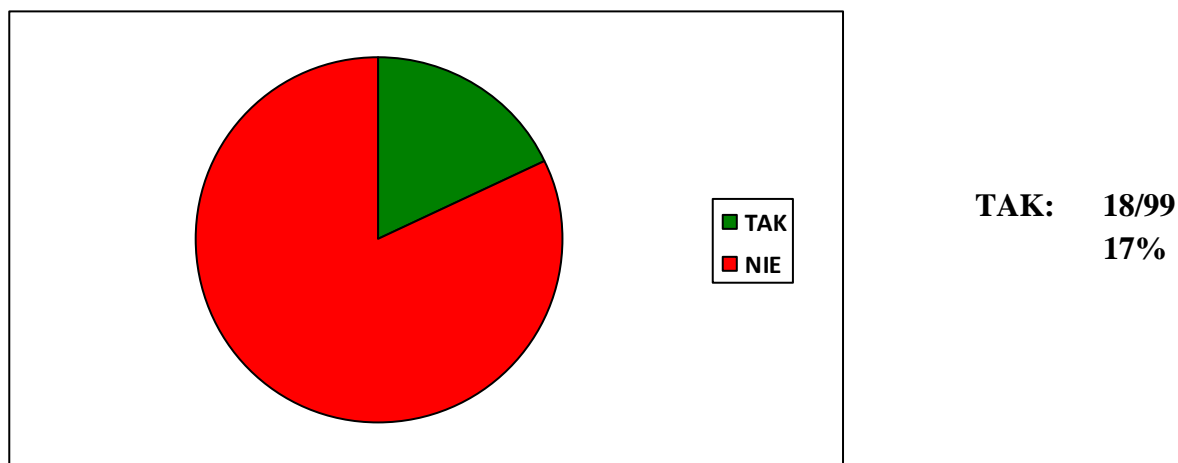
Wykres 4. Czy w roku 2019 finansowano programy profilaktyki selektywnej i wskazującej?

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych uzyskanych od gmin

Tylko w 22 gminach realizowano programy profilaktyki selektywnej i wskazującej, skierowane do środowisk charakteryzujących się obecnością czynników ryzyka oraz do grup, u których rozpoznano pierwsze objawy zaburzeń lub szczególnie zagrożonych rozwojem problemów wynikających z używania substancji psychoaktywnych. Liczba ta stanowi jedynie 23 % wszystkich przebadanych gmin.

Wykres 5. Czy w roku 2019 prowadzono działania mające na celu monitorowanie epidemiologiczne problemu narkotyków i narkomanii? (prowadzono badania ankietowe, zlecano diagnozę)?

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych uzyskanych od gmin

W 18 gminach przeprowadzono badania ankietowe, bądź zlecano diagnozę problemu narkotyków i narkomanii (w tym badania ESPAD). W 79 gminach nie prowadzono działań monitorujących sytuację epidemiologiczną na danym terenie.

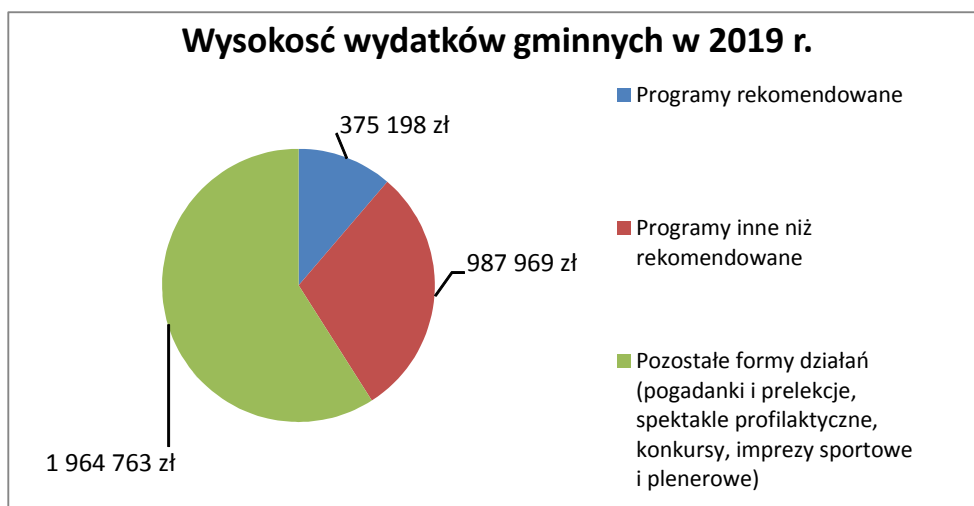
Tabela 10. Inne formy działań podejmowanych przez gminy województwa warmińsko-mazurskiego w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych

Rok	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba gmin, w których przeprowadzono prelekcje/ pogadanki	69	70	77	71	65
Liczba gmin, w których realizowano spektakle profilaktyczne	79	67	67	59	61
Liczba gmin, w których odbyły się festyny profilaktyczne/ inne imprezy plenerowe	96	93	94	90	94
Liczba gmin, w których prowadzono imprezy sportowe (zawody, olimpiady, itp.)	73	70	66	63	56
Liczba gmin, w których przeprowadzano konkursy związane z profilaktyką (literackie, plastyczne itp.)	71	76	70	67	70
ŁĄCZNIE liczba uczestników	185 061	209 483	177 048	179 028	178 101
ŁĄCZNIE wysokość środków przeznaczonych na działania	1 522 363 zł	1 656 604 zł	2 040 220 zł	1 940 231 zł	1 964 763 zł

Źródło: dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

Dużą część wydatkowanych przez gminy środków na profilaktykę i rozwiązywanie problemów alkoholowych stanowią inne formy działań, takie jak: prelekcje i pogadanki, spektakle profilaktyczne, konkursy, czy imprezy plenerowe i sportowe.

Wykres 6. Struktura wydatków gminnych na zadania realizowane w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2019 r.

Źródło: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych uzyskanych z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

Działania określane jako „pozostałe formy działań” nie mają potwierdzonej skuteczności, dlatego też powinny stanowić jedynie uzupełnienie/wsparcie działań o charakterze profilaktycznym, a nie ich podstawę.

Tabela 11. Realizacja w gminach województwa warmińsko-mazurskiego szkoleń i warsztatów dla rodziców, nauczycieli i wychowawców z zakresu profilaktyki

Rok	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba gmin, w których prowadzono szkolenia/ warsztaty dla rodziców	46	38	33	49	45
Liczba uczestników	7 292	3 076	3 334	6 408	4 915
Liczba gmin, w których prowadzono szkolenia/ warsztaty dla nauczycieli i wychowawców	47	44	40	43	39
Liczba uczestników	1 702	1 573	1 657	1 936	2 168
ŁĄCZNIE wysokość środków przeznaczonych na szkolenia/ warsztaty	124 490 zł	206 374 zł	207 477 zł	227 732 zł	215 829 zł

Źródło: dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

Istotną rolę w realizacji działań z zakresu profilaktyki pełnią świetlice środowiskowe z programem socjoterapeutycznym i opiekuńczo-wychowawczym. Ich funkcjonowanie jest niezbędne w celu rozwiązywania problemów wychowawczych i rozwojowych dzieci i młodzieży.

Tabela 12. Liczba świetlic socjoterapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Świetlice socjoterapeutyczne		Świetlice opiekuńczo-wychowawcze	
	Liczba jednostek	Liczba uczestników	Liczba jednostek	Liczba uczestników
2015	52	1 711	171	5 757
2016	59	1 624	183	5 675
2017	53	1 773	172	5 060
2018	50	1 475	150	3 801
2019*	33	838	126	4 080

**dane uzyskane od 97/116 gmin województwa warmińsko-mazurskiego – zostaną zaktualizowane po opublikowaniu sprawozdania PARPA-G1*

Źródło: Dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

Systematycznie zmniejszająca się liczba świetlic socjoterapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych jest zjawiskiem niepokojącym. W 2017 roku liczba uczestników zajęć w świetlicach spadła w stosunku do roku 2016 – w 2018 roku również odnotowano spadek.

Obserwuje się brak stabilności i funkcjonalności tego typu placówek. Nowelizacja w 2014 r. ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wprowadziła zmiany w organizacji świetlic, niejako zrównując je z placówkami oświatowymi. Oznacza to, że aby otrzymać zezwolenie na prowadzenie placówki, trzeba spełnić restrykcyjne wymogi budowlane oraz standardy sanitarne i dotyczące bezpieczeństwa pożarowego – wiele placówek prowadzonych w formie świetlic socjoterapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych powstała w lokalach, które nie są w stanie sprostać wszystkim warunkom niezbędnym do otrzymania pozytywnej opinii straży pożarnej i inspekcji sanitarnej.

5. Struktura lecznictwa odwykowego i uzależnień w województwie warmińsko-mazurskim

Placówki lecznictwa odwykowego i uzależnień, działające na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, świadczą następujące rodzaje usług:

1. leczenie chorych na oddziałach ogólnopsychiatrycznych, odwykowych i detoksykacji;
2. leczenie chorych na oddziałach dziennych leczenia uzależnień;
3. leczenie ambulatoryjne w przychodniach/poradniach odwykowych.

Poniższe dane przedstawiają działalność placówek stacjonarnych (całodobowy pobyt i terapia), dziennych (kilkugodzinny tryb pracy z pacjentem) i ambulatoryjnych (poradnie),

zajmujących się leczeniem osób uzależnionych od alkoholu na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2015-2019.

Tabela 13. Opieka stacjonarna w zakresie leczenia uzależnienia od alkoholu i uzależnień krzyżowych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Liczba stacjonarnych ośrodków terapii uzależnień	Liczba leczonych
2015	11	4 230
2016	11	3 796
2017	11	4 564
2018	11	4 443
2019	10*	5 496

* w 2019 r. umowy z NFZ nie posiadał podmiot: Mazurskie Centrum Zdrowia Szpital Powiatowy w Węgorzewie Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej

Źródło: Dane uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie

Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego na dzień 31 grudnia 2019 r. opiekę stacjonarną w zakresie uzależnienia od alkoholu i uzależnień krzyżowych świadczyły następujące podmioty:

Szpitaly psychiatryczne i ośrodki leczenia uzależnień

1. Wojewódzki Zespół Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie (Oddział Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych/Detoksykacji);
2. Wojewódzki Zespół Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie (Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu);
3. Szpital Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Węgorzewie (Oddział Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych/Detoksykacji);
4. Szpital Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Węgorzewie (Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu);
5. Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Psychiatryczny Zakład Opieki Zdrowotnej we Fromborku (Oddział Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych/Detoksykacji);
6. Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Psychiatryczny Zakład Opieki Zdrowotnej we Fromborku (Oddział Leczenia Uzależnień);
7. Ośrodek Terapii Uzależnień od Alkoholu – OTU Spółka z Ograniczoną Odpowiedzialnością w Starych Juchach (Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu);

Szpitaly ogólne posiadające w strukturze oddziały leczenia uzależnień/wydzielone przedsiębiorstwa w zakresie leczenia uzależnień

8. Szpital Miejski Św. Jana Pawła II w Elblągu (Oddział Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych/Detoksykacji);
9. Zespół Opieki Zdrowotnej w Lidzbarku Warmińskim (Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu);
10. Powiatowy Szpital im. Władysława Biegańskiego w Iławie (Oddział Terapii Uzależnienia od Alkoholu).

Tabela 14. Opieka ambulatoryjna w zakresie leczenia uzależnienia od alkoholu i uzależnień krzyżowych w województwie warmińsko-mazurskim

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba poradni odwykowych i profilaktyki osób uzależnionych	24	25	24	24	24
Liczba porad w poradniach odwykowych	73 675	73 509	72 758	71 614	72 267
Liczba wizyt u psychologów, terapeutów i instruktorów terapii uzależnień	69 678	69 564	68 803	67 644	68 224
Psychoterapia indywidualna /osoby/	4 124	4 241	4 575	4 518	4 727
Psychoterapia grupowa /osoby/	2 996	2 904	2 781	2 635	2 680
Porady telefoniczne	824	671	694	444	572
Skierowania do stacjonarnych placówek psychiatrycznych i odwykowych	585	362	388	364	332

Źródło: Dane uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie

Jak wynika z powyższego zestawienia w 2019 roku wzrosła liczba zarówno porad udzielanych w poradniach odwykowych, jak i liczba osób biorących udział w terapiach indywidualnych i grupowych. Te dane oraz rosnąca liczba wizyt u specjalistów wskazują na zwiększającą się świadomość problemów wynikających z uzależnień i współuzależnień wśród mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego.

Tabela 15. Leczeni w poradniach odwykowych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Leczeni ogółem	W tym leczeni po raz pierwszy	Do 18 lat	19-29 lat	30-64 lat	65 lat i więcej	Zobowiązani do leczenia odwykowego
2015	7 981	4 568	140	953	6 556	332	1 054
2016	7 641	4 311	139	812	6 352	338	1 096
2017	7 538	4 184	129	790	6 225	394	1 392
2018	7 183	3 926	158	717	5 897	411	737
2019	7 449	4 268	178	768	6 063	440	656

Źródło: Dane uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie oraz Wydziału Zdrowia Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego

W 2019 roku odnotowano wzrost liczby leczonych w placówkach ambulatoryjnych w każdym przedziale wiekowym. 342 osoby więcej niż w 2018 roku zgłosiły się do leczenia

po raz pierwszy. Te dane również mogą obrazować zwiększającą się świadomość społeczeństwa w zakresie szkodliwości nadużywania alkoholu.

Tabela 16. Opieka dzienna w zakresie leczenia uzależnienia od alkoholu i uzależnień krzyżowych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Liczba dziennych ośrodków terapii uzależnień	Liczba leczonych
2015	7	750
2016	7	736
2017	7	695
2018	7	679
2019	8*	598

* w sierpniu 2019 r. Stowarzyszenie Katolicki Ruch Antynarkotyczny „KARAN” w Elblągu rozpoczął realizację świadczeń w zakresie dziennym

Źródło: Dane uzyskane z Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie

Od 2015 roku odnotowuje się spadek liczby osób biorących udział w programach terapii na oddziałach dziennych. Mimo wszystko ta forma leczenia odwykowego jest wciąż powszechnie stosowana. Taka metoda terapii umożliwia pacjentom mieszkanie w domu, ale wymaga od nich systematycznego udziału w kilkugodzinnych zajęciach terapeutycznych przez pięć dni w tygodniu.

Mając na uwadze poprawę jakości usług świadczonych przez podmioty w zakresie leczenia odwykowego i uzależnień, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego co roku dofinansowuje modernizację i wyposażenie placówek, dla których jest organem założycielskim.

Tabela 17. Dofinansowanie modernizacji i doposażenia podmiotów świadczących pomoc w zakresie leczenia odwykowego i uzależnień w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Liczba dotowanych jednostek	Nakłady w ramach środków WPIRPA
2015	4	175 540 zł
2016	2	232 200 zł
2017	3	475 800 zł
2018	1	200 000 zł
2019	3	382 000 zł

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Olsztynie

W roku 2019 następujące podmioty otrzymały dofinansowanie na doposażenie i modernizację:

- Szpital Psychiatryczny Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Węgorzewie, dotacja w wysokości 155 000 zł na pokrycie kosztów związanych z „Rozbudową i przebudową budynku Wojewódzkiego Ośrodka Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Giżycku, w tym budową dźwigu dla pacjentów”;
- Wojewódzki Zespół Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie, dotacja w łącznej wysokości 212 000 zł na zadania: „Pokrycie kosztów zakupu dźwigu towarowo-osobowego i remontu pomieszczenia sanitarnego” oraz „ Pokrycie kosztów wyposażenia Oddziału Terapii Uzależnienia od Alkoholu”;
- Samodzielny Publiczny Specjalistyczny Psychiatryczny Zakład Opieki Zdrowotnej we Fromborku, dotacja w wysokości 15 000 zł na „Doposażenie Oddziałów Szpitala w 4 alko-testy, łóżko szpitalne z materacem o zwiększonej szerokości i obciążeniu do 250 kg oraz laptopa”.

6. Wsparcie leczenia odwykowego i uzależnień w województwie warmińsko-mazurskim - punkty konsultacyjne, grupy pomocowe i samopomocowe oraz diagnozowanie spektrum płodowych zaburzeń alkoholowych FASD

Punkty konsultacyjne są niezbędnym narzędziem wsparcia w leczeniu uzależnień – zapewniają nie tylko pomoc osobie uzależnionej, ale także współuzależnionym, rodzinom i bliskim.

Główne zadania punktów konsultacyjnych (z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych) to:

1. Motywowanie osób uzależnionych i członków ich rodzin do podjęcia psychoterapii w placówkach leczenia uzależnienia od alkoholu, kierowanie do specjalistycznego leczenia;
2. Motywowanie osób pijących ryzykownie i szkodliwie, ale nieuzależnionych, do zmiany szkodliwego wzoru picia;
3. Udzielanie wsparcia osobom uzależnionym po zakończonym leczeniu odwykowym;
4. Udzielanie pomocy młodzieży upijającej się oraz ich rodzicom;
5. Gromadzenie i przekazywanie aktualnych informacji na temat dostępnych miejsc specjalistycznej pomocy.

Tabela 18. Liczba punktów konsultacyjnych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Liczba punktów konsultacyjnych	Środki finansowe przeznaczone z gminnego programu na funkcjonowanie punktów konsultacyjnych
2015	105	1 492 436 zł
2016	118	1 750 257 zł
2017	118	1 875 181 zł
2018	104	2 159 595 zł
2019	112	2 381 526 zł

Źródło: Dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

Od 2016 roku stale rośnie liczba środków finansowych przeznaczanych przez gminy na funkcjonowanie punktów konsultacyjnych. W 2018 roku spadła jednak ich liczba w województwie warmińsko-mazurskim – funkcjonowało o 14 punktów mniej niż w 2017 roku.

Tabela 19. Grupy pomocowe i samopomocowe w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Stowarzyszenia abstynenckie	Kluby Abstynenckie	Grupy AA	Grupy AL-ANON	Grupy AL-ATEEN	Grupy dla dorosłych dzieci alkoholików (DDA)
2015	16	6	113	33	3	7
2016	19	9	89	55	26	11
2017	18	6	61	24	27	10
2018	16	4	79	27	6	8
2019	17	5	80	27	4	7

Źródło: Dane uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

W 2019 roku na funkcjonowanie grup pomocowych i samopomocowych w województwie warmińsko-mazurskim przeznaczono łącznie 238 151 zł.

Nadużywanie alkoholu przez społeczeństwo wiąże się z licznymi problemami społecznymi i zdrowotnymi. Jednym z nich są zaburzenia ze spektrum FASD (płodowych zaburzeń alkoholowych). Dzieci niezdiagnozowane mają poważnie zachwiany rozwój psychofizyczny, co powoduje wykluczenie rówieśnicze i społeczne.

Z danych przedstawionych przez Warmińsko-Mazurski Ośrodek Adopcyjny w Olsztynie wynika, że problem ekspozycji na alkohol w okresie prenatalnym dotyczy ponad 25 % dzieci zgłoszonych do Ośrodka.

W związku z powyższym w 2019 roku Ośrodek Adopcyjny rozszerzył działalność o zadanie: „Diagnoza i specjalistyczne wsparcie dzieci z objawami/cechami FASD oraz ich rodzin” - finansowane ze środków Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Dofinansowano modernizację zajmowanego lokalu i dostosowano pomieszczenia do potrzeb Ośrodka, co umożliwiło rozpoczęcie realizacji nowego zadania.

7. Finansowanie zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie warmińsko-mazurskim

Samorzady gminne są aktywnymi partnerami Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego w realizacji zadań ustawowych z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

Tabela poniżej obrazuje strukturę środków wydatkowanych na ten obszar przez województwo oraz przez gminy.

Tabela 20. Środki finansowe wydatkowane na realizację zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Wysokość środków finansowych uzyskanych z tytułu opłat za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych	Wysokość środków wydatkowanych przez Urząd Marszałkowski	Wysokość środków wykorzystanych przez gminy na realizację programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych*
2015	27 590 613 zł	462 374 zł	22 920 089 zł
2016	27 579 547 zł	213 071 zł	22 655 925 zł
2017	29 087 250 zł	732 889 zł	23 840 987 zł
2018	28 978 501 zł	243 233 zł	24 164 700 zł
2019	30 749 960 zł	585 594 zł	25 196 178 zł

*Źródło: Dane Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Olsztynie oraz *Regionalnej Izby Obrachunkowej w Olsztynie*

Odpowiadając na potrzeby gmin, wynikające ze wspólnych ustaleń podczas cyklicznych narad pełnomocników, w 2018 roku rozpoczęto prace mające na celu utworzenie platformy współpracy - ustalono, że zespół ten będzie działał pod nazwą: konwent pełnomocników/koordynatorów gminnych ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień. Jego zadaniem jest wypracowywanie wspólnych stanowisk samorządów lokalnych dotyczących sposobu wykonywania zadań z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz związaną z nimi przemocą w rodzinie, realizowanych przez województwo i gminy oraz wyrażanie wspólnych stanowisk w sprawach dotyczących realizacji zadań ustawowych.

Celem spotkań jest również omawianie tematu wykorzystywania przez gminy środków własnych, środków z budżetu samorządu województwa oraz środków unijnych.

W utworzenie konwentu włączyły się gminy z województwa warmińsko-mazurskiego najbardziej zainteresowane współpracą. W 2019 roku odbyły się trzy posiedzenia konwentu.

Tabela 21. Tematyka posiedzeń konwentu pełnomocników i koordynatorów gminnych ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień w 2019 r.

Data spotkania	Tematyka spotkania
20.03.2019 r.	<ul style="list-style-type: none"> - Omówienie celu powstania konwentu; - Praca nad projektem Regulaminu konwentu; - Wybór przewodniczącego konwentu, jego zastępcy oraz sekretarza; - Omówienie najważniejszych problemów z jakimi spotykają się pełnomocnicy w swojej pracy codziennej; - Opracowanie zagadnień na kolejne spotkanie – ustalenie daty kolejnego spotkania.
01.10.2019 r.	<ul style="list-style-type: none"> - Wnioski i rekomendacje wynikające z realizacji Wojewódzkich Programów: Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Przeciwdziałania Narkomanii oraz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, przy wdrożeniu których znaczącą dla samorządów rolę odegra zaangażowanie członków konwentu; - Możliwości wykorzystywania przez gminy środków własnych, środków z budżetu samorządu województwa oraz funduszy unijnych, głównie Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury 2014-2020; - Propozycje wspólnych działań Samorządu Województwa i samorządów lokalnych z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz związanej z nimi przemocą w rodzinie.
02.12.2019 r.	<ul style="list-style-type: none"> - Działania skierowane do osób zagrożonych uzależnieniami, w tym dzieci i młodzieży; - świetlica środowiskowa jako forma wsparcia i aktywizacji dzieci i młodzieży; - opracowanie nowych programów wojewódzkich: profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Olsztynie

W ramach współpracy z trzecim sektorem, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego w ramach otwartego konkursu ofert od lat wspiera między innymi zadania z zakresu wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi, realizowane w celu: podniesienia w społeczeństwie poziomu wiedzy na temat szkodliwości alkoholu, udzielenia wsparcia grupom zagrożonym nadużywaniem alkoholu oraz osobom uzależnionym i będącym po przebytej terapii.

Wsparcie organizacji pozarządowych i zrealizowanych zadań w latach 2015-2019 obrazuje poniższa tabela.

Tabela 22. Dofinansowanie projektów organizacji pozarządowych w ramach otwartych konkursów ofert w latach 2015-2019 – wychowanie w trzeźwości i przeciwdziałanie alkoholizmowi

Liczba dofinansowanych projektów	Wysokość przekazanych środków	Szacunkowa liczba odbiorców działań
34	364 000 zł	5 592 osoby

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Olsztynie

W ramach przekazanych środków zrealizowano m.in. następujące projekty:

1. „Europejska Noc Bez Wypadku - europejski program naprawczy skierowany do prowadzących pojazdy samochodowe”.
Cel: zwrócenie uwagi w społeczeństwie na problem pijanych kierowców.
Realizator: Fundacja Kierowca Bezpieczny z siedzibą w Olsztynie.
2. „Streetworking metodą na zmiany zachowań społecznych dzieci i młodzieży w Ełku, Giżycku oraz Olecku”.
Cel: zmniejszenie liczby zachowań nieakceptowanych społecznie (w szczególności dotyczących uzależnień) wśród dzieci i młodzieży zagrożonych demoralizacją oraz uzależnieniem poprzez metodę streetworkingu.
Realizator: Human „LEX” Instytut z siedzibą w Ełku.
3. „Program dla rodzin z problemem przemocy w przebiegu choroby uzależnienia od alkoholu oraz współistniejącego współuzależnienia”.
Cel: wsparcie rodziców dzieci uzależnionych poprzez pracę grupową oraz indywidualne porady specjalistów.
Realizator: Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie „Sukurs” z siedzibą w Olsztynie.
4. „Wiedza i umiejętności animatorów społecznych – dyżurnych Olsztyńskiego Telefonu Zaufania „Anonimowy Przyjaciel” gwarancją skuteczności pomocy osobom uzależnionym.” Szkolenie wolontariuszy OTZ”.
Cel: Zwiększenie kwalifikacji i umiejętności społecznych dyżurnych OTZ, przygotowanych do skuteczniejszego udzielania pomocy osobom, które znalazły się w sytuacjach kryzysowych z powodu uzależnienia, przemocy psychicznej i fizycznej w rodzinie.
Realizator: Olsztyńskie Stowarzyszenie Pomocy Telefonicznej.
5. „SAKRUM – sięgnij po życie”.
Cel: podniesienie świadomości, kompetencji i gotowości do zmiany u 62 mężczyzn w wieku 16+ z grup wysokiego ryzyka z uwagi na chorobę alkoholową w rodzinie – poprzez innowacyjną metodę aktywizacji.
Realizator: Fundacja Alternatywnej Edukacji „ALE” z siedzibą Zyzdrojowym Piecku.

W celu wzmocnienia tego systemu, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, w ramach otwartego konkursu ofert, dofinansował również zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinach z problemem alkoholowym.

Jednym z ważniejszych projektów, realizowanych co roku, jest zadanie: „Organizacja konferencji upowszechniającej dobre praktyki w zakresie skutecznych metod przeciwdziałania przemocy w rodzinie”.

Podczas konferencji uczestnicy poznają przykłady wielu „dobrych praktyk” oraz podejmują istotne tematy, m.in. z zakresu wzmocnienia zaangażowania społecznego i medialnego w obchody Dni „Białej Wstążki”.

Konferencja jest ściśle związana z realizacją zadania: „Zorganizowanie i przeprowadzenie kampanii edukacyjno-informacyjnej poświęconej przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet w dniach 1 listopada – 10 grudnia”. W ramach kampanii co roku temat przemocy wobec kobiet jest szeroko poruszany w mediach lokalnych.

Wsparcie organizacji pozarządowych i zrealizowanych zadań w latach 2015-2019 obrazuje poniższa tabela.

Tabela 23. Dofinansowanie projektów organizacji pozarządowych w ramach otwartych konkursów ofert w latach 2015-2019 – przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Wysokość przekazanych środków	Szacunkowa liczba odbiorców konferencji dot. „dobrych praktyk”	Szacunkowa liczba odbiorców kampanii dot. Dni „Białej Wstążki”
100 000 zł	415 osób	459 424 osoby

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Olsztynie

Prezentowane podczas konferencji dotyczącej „dobrych praktyk” oraz konferencji w ramach obchodów Dni „Białej Wstążki” przedsięwzięcia budzą uznanie i duże zainteresowanie uczestników, zwłaszcza gminnych pełnomocników ds. rozwiązywania problemów uzależnień.

Dzięki zrealizowanym już projektom oraz pracy zespołów ds. monitorowania: Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim oraz Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim, opracowano następujące rekomendacje dotyczące wsparcia organizacji pozarządowych:

1. Należy wspierać programy i zadania skierowane do grup podwyższonego ryzyka oraz osób uwikłanych w uzależnienie od alkoholu i przemoc (profilaktyka selektywna i wskazująca);
2. Należy wspierać programy o potwierdzonej skuteczności oraz programy rekomendowane (Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego dofinansował realizację programów rekomendowanych ze środków przeznaczonych na zadania z zakresu przeciwdziałania narkomanii);
3. Należy wspierać kampanie i konferencje wojewódzkie adresowane do grup specjalistów, profilaktyków, rodziców, nauczycieli, pedagogów oraz innych pracowników oświaty.

8. Pomoc społeczna w województwie warmińsko-mazurskim

Sytuacja społeczno-gospodarcza w województwie warmińsko-mazurskim systematycznie się poprawia. Świadczy o tym między innymi malejąca liczba osób korzystających z systemu pomocy społecznej⁸.

Tabela 24. Natężenie korzystania z systemu pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z systemu pomocy społecznej	Liczba osób w rodzinach	% ludności pobierających świadczenia w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców województwa
2015	71 691	182 001	12,64%
2016	67 452	164 801	11,47%
2017	61 979	145 742	10,16%
2018	57 014	131 776	9,22%
2019	53 729	121 031	8,51 %

Źródło: Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2010-2018 w ujęciu statystycznym

Jak wynika z powyższej tabeli, procent ludności pobierającej świadczenia z systemu pomocy społecznej (bez względu na rodzaj, formę i źródło finansowania), w stosunku do ogólnej liczby ludności w województwie warmińsko-mazurskim, zmalał z 12,64 % w 2015 roku do 9,22% w 2018 roku.

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat maleje liczba rodzin oraz osób korzystających ze wsparcia z systemu pomocy społecznej z powodu alkoholizmu.

Tabela 25. Natężenie korzystania z systemu pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim z powodu alkoholizmu

Rok	Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z systemu pomocy społecznej z powodu alkoholizmu	Liczba osób w rodzinach
2015	4 721	7 988
2016	4 017	6 601
2017	3 916	6 358
2018	3 552	5 607
2019	3 360	5 188

Źródło: Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2010-2018 w ujęciu statystycznym

⁸ Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2010-2018 w ujęciu statystycznym, Olsztyn 2019

Od 2015 roku zmniejsza się liczba rodzin korzystających ze wsparcia z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu. Sukcesywnie spada również wskaźnik liczby osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w tym zakresie.

Z uzależnieniem od alkoholu bardzo często wiąże się również zjawisko bezdomności. Są to problemy społeczne, które od wielu lat są ze sobą ściśle powiązane.

W tabeli poniżej przedstawiono dane dotyczące korzystania z systemu pomocy społecznej z powodu bezdomności.

Tabela 26. Natężenie korzystania z systemu pomocy społecznej w województwie warmińsko-mazurskim z powodu bezdomności

Rok	Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z systemu pomocy społecznej z powodu bezdomności	Liczba osób w rodzinach
2015	1 798	2 092
2016	1 900	2 131
2017	1 816	1 992
2018	1 701	1 815
2019	1 613	1 729

Źródło: Problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2010-2018 w ujęciu statystycznym

Do 2016 roku liczba osób korzystających z systemu pomocy społecznej z powodu bezdomności systematycznie wzrastała. Od 2017 roku odnotowuje się spadek rodzin objętych wsparciem w związku z tym problemem.

**ANALIZA SWOT, CEL GŁÓWNY, CELE SZCZEGÓŁOWE ORAZ DZIAŁANIA
PODEJMOWANE W RAMACH PROGRAMU**

Analiza SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>1. Podejmowanie przez samorzady, instytucje i organizacje pozarządowe działań skierowanych do różnych grup wiekowych, promujących zdrowy styl życia (kampanie, konferencje, programy profilaktyczne);</p> <p>2. Każda gmina realizuje gminny program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych (lub wspólny program przeciwdziałania uzależnieniom);</p> <p>3. Coroczne monitorowanie działalności gmin w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, dzięki publikacji przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych sprawozdania PARPA-G1;</p> <p>4. Ścisła współpraca gminnych komisji ds. rozwiązywania problemów alkoholowych oraz zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie;</p> <p>5. Rosnąca liczba gmin realizujących rekomendowane programy profilaktyczne;</p> <p>6. Podejmowanie przez gminy uchwał dotyczących ograniczania sprzedaży alkoholu - wpływanie nie tylko na zmniejszony dostęp do alkoholu, ale także na poprawienie jakości życia mieszkańców;</p> <p>7. Wystarczająca liczba placówek</p>	<p>1. Brak działań widocznie zmniejszających liczbę kierowców prowadzących pojazdy pod wpływem alkoholu;</p> <p>2. Niewystarczający zakres szkoleń szczegółowych w obszarze pierwszego kontaktu z osobą uzależnioną od alkoholu: dla członków gminnych komisji oraz pracowników socjalnych;</p> <p>3. Zbyt mała liczba specjalistów zatrudnionych w środowisku do pracy z dziećmi i młodzieżą (np. pedagodzy ulicy);</p> <p>4. Niewystarczająca oferta programowa samorządów lokalnych, placówek oświatowych i organizacji pozarządowych zachęcająca do życia w trzeźwości – brak innowacyjnych pomysłów i nowych partnerów lokalnych;</p> <p>5. Zbyt mała liczba placówek pracujących z dziećmi i młodzieżą (m.in. świetlic środowiskowych i ośrodków leczenia uzależnień dla dzieci i młodzieży);</p> <p>6. Brak ciągłości działań prowadzonych przez część KIS, MKIS, CIS na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu z powodu ograniczonych środków finansowych;</p> <p>7. Zbyt małe zaangażowanie członków rodzin osób uzależnionych w walkę z nałogiem (wspólna lub indywidualna terapia, programy dla całych rodzin i osób współuzależnionych);</p>

<p>stacjonarnych leczenia odwykowego;</p> <p>8. Dostępność do placówek leczenia odwykowego i uzależnień;</p> <p>9. Poprawa jakości usług świadczonych przez placówki leczenia odwykowego i uzależnień dzięki regularnej modernizacji i doposażaniu;</p> <p>10. Realizacja przez placówki leczenia odwykowego i uzależnień działań terapeutycznych, zarówno dla osób uzależnionych, jak również członków ich rodzin;</p> <p>11. Dobrze wyszkolona kadra leczenia odwykowego, stale gotowa i chętna do podnoszenia swoich kwalifikacji;</p> <p>12. Przeprowadzona wojewódzka diagnoza dotycząca problemów wynikających z używania alkoholu;</p> <p>13. Możliwość uczestnictwa w kursie reedukacyjnym (tematyka dot. spożywania alkoholu i używania narkotyków i innych substancji psychoaktywnych) przez kierowców, którym zatrzymano prawo jazdy za prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu.</p>	<p>8. Utrudniony powrót do życia społecznego i zawodowego po leczeniu odwykowym;</p> <p>9. Zbyt mały zakres informacji na temat skutków prowadzenia pojazdów pod wpływem alkoholu w podstawowych programach szkoleniowych dla kierowców;</p> <p>10. Słaba skuteczność kar wobec osób prowadzących pojazdy i powodujących wypadki po spożyciu alkoholu;</p> <p>11. Niedostateczne wykorzystanie nowych metod pracy z rodziną, m.in. „Szkola dla rodziców”, „TSR- Terapia skoncentrowana na rozwiązaniach”;</p> <p>12. Powszechna tolerancja sprzedaży alkoholu nieletnim, nieprzestrzeganie prawa ustawowego i lokalnego przez sprzedawców, zbyt niskie kary dla sprzedawców, rodziców oraz pełnoletnich znajomych pozwalających spożywać alkohol nieletnim;</p> <p>13. Łatwy dostęp do alkoholu dzieci i młodzieży;</p> <p>14. Wykorzystywanie gminnych środków finansowych przeznaczonych na realizację gminnych programów przeciwdziałania uzależnieniom na inne cele i obszary;</p> <p>15. Zbyt mała liczba gmin realizujących projekty dzięki pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych.</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>1. Fundusze europejskie na lata 2021-2027 - nowa perspektywa finansowa w obszarze włączenia społecznego;</p>	<p>1. Reklama napojów alkoholowych w mediach ogólnokrajowych, na billboardach, w gazetkach promocyjnych sklepów itp.;</p>

<ol style="list-style-type: none"> 2. Profesjonalnie przygotowane ogólnopolskie kampanie profilaktyczne i wykorzystywanie ich jako „dobre praktyki” do tworzenia kampanii lokalnych; 3. Wzrost świadomości społecznej dzięki stale prowadzonym ogólnopolskim kampaniom profilaktycznym, m.in. dotyczącym prowadzenia pojazdów pod wpływem alkoholu; 4. System rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego w Polsce, dzięki któremu samorzady lokalne mają dostęp do bogatej oferty programów profilaktycznych o potwierdzonej skuteczności, w ramach których realizatorzy zostają profesjonalnie przeszkoleni do ich wdrażania, otrzymują niezbędne narzędzia do pracy z dziećmi i młodzieżą oraz mają zapewniony profesjonalny system ewaluacji; 5. Wprowadzanie nowych rozwiązań oraz regulacji prawnych (m.in. nowelizacja ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi); 6. Kontynuacja programu superwizji pracowników świetlic środowiskowych przez PARPA; 7. Prowadzenie badań obejmujących m.in. problematykę uzależnień przez instytucje badawcze i naukowe w kraju i UE (ESPAD, EMCDDA). 	<ol style="list-style-type: none"> 2. Liberalizacja istniejącego prawa; 3. Brak zapisu w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi na temat źródeł finansowania programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie; 4. Brak możliwości realizacji zadań w związku z zagrożeniem pandemicznym.
---	---

Cel Główny Programu

Zintegrowanie i wzmacnianie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie warmińsko-mazurskim

Cele Szczegółowe i Działania w Programie

1. Promocja zdrowia, w tym:

1.1. Edukacja zdrowotna

DZIAŁANIA:

- Wspieranie działań informacyjno-edukacyjnych, w tym kampanii lokalnych, adresowanych do dzieci, młodzieży oraz dorosłych (w tym rodziców), dotyczących ryzyka szkód wynikających ze spożywania alkoholu;
- Upowszechnianie informacji na temat zjawiska przemocy w rodzinie i możliwości jej przeciwdziałania, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin z problemem alkoholowym.

1.2. Szkolenie kadr

DZIAŁANIA:

- Wspieranie rozwoju systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego kadry leczenia odwykowego i uzależnień, w tym personelu medycznego oraz specjalistów psychoterapii uzależnień i instruktorów terapii uzależnień, a także profesjonalistów z zakresu FASD;
- Wspieranie systemu podnoszenia kompetencji osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, a także przedstawicieli instytucji współpracujących w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, w zakresie skutecznych metod profilaktycznych oraz udzielania pomocy dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym oraz związaną z nim przemocą;

1.3. Zadania regulacyjne i zapewnianie skutecznego egzekwowania przepisów

DZIAŁANIA:

- Włączanie się w działania zmierzające do ograniczania dostępności do alkoholu, m.in. poprzez wspieranie prowadzenia efektywnych polityk lokalnych w zakresie produkcji, dystrybucji, sprzedaży, reklamy, promocji oraz spożywania napojów alkoholowych.

Realizatorzy:

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz jego jednostki organizacyjne (w tym podmioty leczenia odwykowego i uzależnień), samorządy lokalne (gminne i powiatowe) oraz ich jednostki organizacyjne (szczególnie pełnomocnicy/ koordynatorzy ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień), Wojewoda Warmińsko-Mazurski, pracownicy ośrodków pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, Kościół Katolicki i inne

Kościół oraz związki wyznaniowe, wyższe uczelnie, instytucje oświatowe (Kuratorium Oświaty, szkoły, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli), ośrodki adopcyjne, Policja, media lokalne i ogólnopolskie.

Wskaźniki:

- Liczba uczestników kampanii lokalnych i innych przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych z zakresu ograniczania ryzyka szkód wynikających ze spożywania alkoholu, w tym także związaną z nim przemocą w rodzinie;
- Liczba uczestników szkoleń podnoszących kwalifikacje kadry leczenia odwykowego i uzależnień;
- Liczba szkoleń, spotkań, konferencji z zakresu upowszechniania skutecznych metod profilaktycznych (w tym dla przedstawicieli gmin);
- Liczba działań zmierzających do ograniczania dostępności do alkoholu.

2. Profilaktyka, w tym:

2.1. Profilaktyka uniwersalna

DZIAŁANIA:

- Wspieranie realizacji uniwersalnych programów profilaktycznych (w tym programów rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego), nastawionych na minimalizowanie czynników ryzyka problemów alkoholowych i innych zachowań ryzykownych, a także na wsparcie prawidłowego rozwoju oraz czynników chroniących;
- Wspieranie realizacji programów profilaktycznych skierowanych do osób dorosłych, w tym w szczególności rozwijających kompetencje rodziców i wychowawców, a także programów w zakresie problemów alkoholowych w miejscu nauki i pracy.

2.2. Profilaktyka selektywna

DZIAŁANIA:

- Wspieranie realizacji programów profilaktycznych (w tym programów rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego) z obszaru profilaktyki selektywnej, kierowanych do dzieci, młodzieży, rodziców oraz wychowawców;
- Wzmacnianie systemu pomocy psychologicznej, socjoterapeutycznej i opiekuńczej dla dzieci i młodzieży, głównie z rodzin z problemem alkoholowym.

2.3. Profilaktyka wskazująca

DZIAŁANIA:

- Wspieranie realizacji programów profilaktycznych (w tym programów rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego) z obszaru profilaktyki wskazującej, w tym zakładających udzielanie wsparcia rodzicom dzieci upijających się.

Realizatorzy:

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz jego jednostki organizacyjne, samorządy lokalne (gminne i powiatowe) oraz ich jednostki organizacyjne (szczególnie pełnomocnicy/ koordynatorzy ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień

oraz świetlice środowiskowe), organizacje pozarządowe, Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe, wyższe uczelnie, instytucje oświatowe (Kuratorium Oświaty, szkoły, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli), Policja.

Wskaźniki:

- Liczba wspartych programów profilaktycznych z zakresu profilaktyki uniwersalnej;
- Liczba osób uczestniczących w programach profilaktycznych z zakresu profilaktyki uniwersalnej;
- Liczba wspartych programów profilaktycznych z zakresu profilaktyki selektywnej;
- Liczba osób uczestniczących w programach profilaktycznych z zakresu profilaktyki selektywnej;
- Liczba wspartych programów profilaktycznych z zakresu profilaktyki wskazującej;
- Liczba osób uczestniczących w programach profilaktycznych z zakresu profilaktyki wskazującej;
- Liczba gmin realizujących przynajmniej jeden program rekomendowany w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia;

3. Redukcja szkód, rehabilitacja (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa

DZIAŁANIA:

- Zwiększanie dostępności i podnoszenie jakości specjalistycznych świadczeń w zakresie leczenia uzależnienia od alkoholu;
- Wzmacnianie działań zmierzających do aktywizacji zawodowej i społecznej osób uzależnionych od alkoholu oraz rozwoju istniejących form wsparcia;
- Zwiększanie dostępności i podniesienie jakości pomocy dla członków rodzin z problemem alkoholowym oraz związaną z nim przemocą w rodzinie (w tym pomocy osobom doznającym przemoc oraz działań interwencyjnych i edukacyjnych adresowanych do osób stosujących przemoc);
- Wspieranie systemu pomocy dla dzieci z FASD oraz ich opiekunów.

Realizatorzy:

Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz jego jednostki organizacyjne (w tym podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień), samorządy lokalne (gminne i powiatowe) oraz ich jednostki organizacyjne (szczególnie pełnomocnicy/ koordynatorzy ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień), Wojewoda Warmińsko-Mazurski, więziennictwo, sądy, Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego i szkoły nauki jazdy, pracownicy ośrodków pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe, ośrodki adopcyjne, centra i kluby integracji społecznej, Policja.

Wskaźniki:

- Liczba wspartych podmiotów lecznictwa odwykowego i uzależnień (modernizacja i doposażenie);
- Liczba osób korzystających ze wsparcia CIS oraz KIS;
- Liczba miejsc świadczących pomoc osobom i rodzinom uwikłanym w przemoc: punkty konsultacyjne, ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, Przyjazne Pokoje Przesłuchań Dzieci;
- Liczba szkoleń, spotkań, konferencji z zakresu pomocy dzieciom z FASD oraz ich opiekunom.

ZASADY FINANSOWANIA PROGRAMU ORAZ SPOSÓB REALIZACJI JEGO DZIAŁAŃ

Działania Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025 będzie realizowało Biuro do spraw uzależnień Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, którym kieruje Pełnomocnik Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego ds. Wdrażania Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

1. Harmonogram

Wojewódzki Program ma charakter ramowy i może ulec modyfikacji w trakcie jego realizacji. Poszczególne działania, sposób i czas ich realizacji, podmioty realizujące oraz źródła finansowania, określa harmonogram, stanowiący załącznik do niniejszego Programu.

2. Finansowanie

Na realizację zadań Wojewódzkiego Programu są przeznaczone środki uzyskiwane zgodnie z art. 9 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z tytułu wydawania zezwoleń na hurtową sprzedaż napojów alkoholowych do 18% zawartości alkoholu.

Finansowanie realizacji poszczególnych zadań, wynikających z Programu i planu pracy, określa preliminarz wydatków opracowany na dany rok, zgodny z projektem budżetu Województwa Warmińsko-Mazurskiego w dziale 851 - ochrona zdrowia, rozdziale 85154 - przeciwdziałanie alkoholizmowi.

3. Monitorowanie

Podejmowane w ramach Programu działania związane ze zjawiskiem używania alkoholu na terenie województwa warmińsko-mazurskiego powinny być poprzedzone rzetelną diagnozą problemu. Umożliwi to ocenę ich skuteczności. Taką diagnozę powinny również zawierać gminne programy profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

Oceny realizacji poszczególnych działań w roku kalendarzowym dokonywać będzie Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego, po przedłożeniu przez Zarząd Województwa stosownego rocznego sprawozdania, zaopiniowanego przez powołany uchwałą Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego Zespół ds. Monitorowania Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025.

4. Ewaluacja

Program zostanie poddany ewaluacji, która będzie wsparciem procesu monitorowania poszczególnych działań realizowanych w ramach Programu, m.in. poprzez opracowanie użytecznych wniosków i rekomendacji. Ewaluacja przeprowadzona zostanie w roku 2025, czyli w roku kończącym realizację Programu.

Zespół ds. opracowania „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025”

1. Dyrektor Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Przewodnicząca Zespołu;
2. Pełnomocnik Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego ds. wdrażania Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych;
3. Przedstawiciel Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Olsztynie;
4. Przedstawiciel Departamentu Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Kierownik Biura Polityki Zdrowotnej;
5. Zastępca Kuratora Sądu Okręgowego w Olsztynie;
6. Przedstawiciel Aresztu Śledczego w Olsztynie, psycholog;
7. Prokurator Prokuratury Okręgowej w Olsztynie;
8. Przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Straży Granicznej;
9. Przedstawiciel Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nr 1 w Olsztynie;
10. Przedstawiciel Wydziału Kształcenia, Wychowania i Opieki Warmińsko-Mazurskiego Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
11. Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie;
12. Przedstawiciel Konwentu Dyrektorów/Kierowników Powiatowych Centrów Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Dyrektor PCPR w Ełku;
13. Przedstawiciel Rady Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych;
14. Przedstawiciel Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich, Dyrektor Miejskiego Zespołu Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Olsztynie;
15. Kierownik Wojewódzkiego Ośrodka Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia w Giżycku, certyfikowany specjalista terapii uzależnień;
16. Przedstawiciel Konwentu Dyrektorów/Kierowników Ośrodków Pomocy Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Olsztynku;
17. Prokurator Prokuratury Rejonowej Olsztyn-Północ;
18. Zastępca Dyrektora Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie;
19. Kurator Sądu Rejonowego w Olsztynie;
20. Przedstawiciel Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie;
21. Przedstawiciel Konwentu Powiatów Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Kierownik Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Lidzbarku Warmińskim, z siedzibą w Ornece;
22. Radna Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
23. Przedstawiciel Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie;
24. Przedstawiciel Okręgowej Rady Pielęgniarek i Położnych w Olsztynie.

HARMONOGRAM

realizacji „Wojewódzkiego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2021-2025”

<i>Cel główny/cele szczegółowe/działania</i>	Od kiedy	Do kiedy	Źródło finansowania	Realizatorzy
Cel główny: Zintegrowanie i wzmacnianie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie warmińsko-mazurskim				
Cele szczegółowe :				
1.	Promocja zdrowia, w tym: edukacja zdrowotna, szkolenie kadr, zadania regulacyjne i zapewnienie skutecznego egzekwowania przepisów			

Działania	Wspieranie działań informacyjno-edukacyjnych, w tym kampanii lokalnych, adresowanych do dzieci, młodzieży oraz dorosłych (w tym rodziców), dotyczących ryzyka szkód wynikających ze spożywania alkoholu	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - Policja; - media lokalne i ogólnopolskie.
	Upowszechnianie informacji na temat zjawiska przemocy w rodzinie i możliwości jej przeciwdziałania, ze szczególnym uwzględnieniem rodzin z problemem alkoholowym	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - pracownicy ośrodków pomocy społecznej; - Policja; - media lokalne i ogólnopolskie.

	Wspieranie rozwoju systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego kadry leczenia odwykowego i uzależnień, w tym personelu medycznego oraz specjalistów psychoterapii uzależnień i instruktorów terapii uzależnień, a także profesjonalistów z zakresu FASD	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	- samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - podmioty leczenia odwykowego i uzależnień; - organizacje pozarządowe; - ośrodki adopcyjne.
	Wspieranie systemu podnoszenia kompetencji osób pracujących z dziećmi i młodzieżą, a także przedstawicieli instytucji współpracujących w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, w zakresie skutecznych metod profilaktycznych oraz udzielania pomocy dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym oraz związaną z nim przemocą	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	- samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - podmioty leczenia odwykowego i uzależnień; - organizacje pozarządowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - Policja.
	Włączanie się w działania zmierzające do ograniczania dostępności do alkoholu, m.in. poprzez wspieranie prowadzenia efektywnych polityk lokalnych w zakresie produkcji, dystrybucji, sprzedaży, reklamy, promocji oraz spożywania napojów alkoholowych	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	- samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - Policja; - media lokalne i ogólnopolskie.
2.	Profilaktyka, w tym: profilaktyka uniwersalna, profilaktyka selektywna, profilaktyka wskazująca				

Działania	Wspieranie realizacji uniwersalnych programów profilaktycznych (w tym programów rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego), nastawionych na minimalizowanie czynników ryzyka problemów alkoholowych i innych zachowań ryzykownych, a także na wsparcie prawidłowego rozwoju oraz czynników chroniących	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne i powiatowe.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - świetlice środowiskowe.
	Wspieranie realizacji programów profilaktycznych skierowanych do osób dorosłych, w tym w szczególności rozwijających kompetencje rodziców i wychowawców, a także programów w zakresie problemów alkoholowych w miejscu nauki i pracy	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - świetlice środowiskowe.
	Wspieranie realizacji programów profilaktycznych (w tym programów rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego) z obszaru profilaktyki selektywnej, kierowanych do dzieci, młodzieży, rodziców oraz wychowawców	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne, środki unijne, budżet państwa.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - świetlice środowiskowe.

	Wzmacnianie systemu pomocy psychologicznej, socjoterapeutycznej i opiekuńczej dla dzieci i młodzieży, głównie z rodzin z problemem alkoholowym	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne, środki unijne, budżet państwa.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień; - świetlice środowiskowe.
	Wspieranie realizacji programów profilaktycznych (w tym programów rekomendowanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego) z obszaru profilaktyki wskazującej, w tym zakładających udzielanie wsparcia rodzicom dzieci upijających się	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień; - świetlice środowiskowe.
3.	Redukcja szkód, rehabilitacja (readaptacja, reintegracja) zdrowotna, społeczna i zawodowa				

Działania	Zwiększanie dostępności i podnoszenie jakości specjalistycznych świadczeń w zakresie leczenia uzależnienia od alkoholu	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień.
	Wzmacnianie działań zmierzających do aktywizacji zawodowej i społecznej osób uzależnionych od alkoholu oraz rozwoju istniejących form wsparcia	2021	2025	Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień; - ośrodki pomocy społecznej; - więziennictwo; - świetlice środowiskowe; - centra i kluby integracji społecznej.

	<p>Zwiększanie dostępności i podniesienie jakości pomocy dla członków rodzin z problemem alkoholowym oraz związaną z nim przemocą w rodzinie (w tym pomocy osobom doświadczającym przemoc oraz działań interwencyjnych i edukacyjnych adresowanych do osób stosujących przemoc)</p>	2021	2025	<p>Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - wyższe uczelnie, - instytucje oświatowe; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień; - ośrodki pomocy społecznej; - Policja; - sądy; - świetlice środowiskowe; - centra i kluby integracji społecznej.
	<p>Wspieranie systemu pomocy dla dzieci z FASD oraz ich opiekunów</p>	2021	2025	<p>Samorząd Województwa Warmińsko Mazurskiego, samorządy gminne.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - samorządy: wojewódzki, powiatowe i gminne; - Wojewoda Warmińsko-Mazurski; - organizacje pozarządowe; - Kościół Katolicki i inne Kościoły oraz związki wyznaniowe; - podmioty lecznictwa odwykowego i uzależnień; - ośrodki adopcyjne; - ośrodki pomocy społecznej; - świetlice środowiskowe; - centra i kluby integracji społecznej.